

Växthuskackerlackan *Pycnoscelus surinamensis* (L.) (Blattodea: Panchloridae) etablerad i Sverige

TORKEL HAGSTRÖM & HÅKAN LJUNGBERG

Hagström, T., & Ljungberg, H.: Växthuskackerlackan *Pycnoscelus surinamensis* (L.) (Blattodea: Panchloridae) etablerad i Sverige. [The Surinam Cockroach *Pycnoscelus surinamensis* (L.) (Blattodea: Panchloridae) established in Sweden.] – Ent. Tidskr. 120 (3): 113-115. Lund, Sweden 1999. ISSN 0013-886x.

The Surinam Cockroach (*Pycnoscelus surinamensis* (L.)) has established a permanent population in heated greenhouses at the Botanical Garden, Göteborg, Sweden. It has occurred there at least since the summer of 1995. This parthenogenetic pest, originating from south-eastern Asia, has previously been recorded only sporadically in Sweden.

Torkel Hagström, Naturhistoriska museet, Box 7283, S-402 35 Göteborg, Sweden
Håkan Ljungberg, Kämnärvägen 3 A - 106, 226 46 Lund, Sweden

Inledning

Hösten 1996 kontaktades Naturhistoriska museet i Göteborg av Håkan Wallin vid Göteborgs Botaniska Trädgård. Anledningen var att man i de relativt nybyggda växthusen besvärades av en talrikt förekommande, medelstor mörkfärgad kackerlacka. Arten i fråga hade observerats första gången sommaren 1995. Insamlade djur bestämdes till *Pycnoscelus* (syn. *Leucophaea*) *surinamensis* (L.), en art som såvitt vi erfarit tidigare endast påträffats vid enstaka tillfällen i vårt land. Tidigare fynd i Göteborg gjordes 1970 och 1972 i Trädgårdsföreningens Palmhus, ett jättelikt växthus i engelsk stil, som byggdes om helt 1986 och där amerikansk kackerlacka (*Periplaneta americana* (L.)), nu helt dominerar. Dessutom tillvaratogs ett exemplar 1974 i Skolstyrelsens (!) lokaler i Göteborg. Arten är i Västsverige också funnen i Vänersborg, där den påträffats (säkerligen helt tillfälligt) i ett badhus. Enstaka individer påträffades där 1992 och 1996, förmodligen införda med tropiska prydnadsväxter. Några tecken på att arten fortplantat sig på platsen finns inte.

Ekologi och fortplantning

Uppvärmda växthus utgör, som ovan framgår, de lokaler där denna kackerlacka i första hand bör sökas. Temperaturen på platsen spelar en nyckelroll, eftersom 95% av individerna avlider redan vid en sänkning till ett par plusgrader. Djuren för dagtid ett grävande liv i översta jordlagret, men går nattetid upp för att söka föda. De är allätare, men i växthusen kommer födan av naturliga skäl att domineras av vegetabilier. Skadorna lär kunna bli betydande, men har i Göteborg hittills haft relativt begränsad omfattning. Till de växter som angripits hör en ormbunke, älghornsbräken (*Platyterium bifurcatum* (Cav.)). Handeln med prydnads- och nyttoväxter (inklusive byte av material mellan botaniska trädgårdar) är förmodligen främsta orsaken till att arten ökat sin utbredning i modern tid.

Växthuskackerlackan uppvisar en ovanlig, modifierad form av ovovivipari. Den nylagda äggkapseln förs in i en speciell yngelsäck i honans bakkropp. Efter drygt en månad kläcks äggen inne i honan, vilken därpå föder. De 20-30 (stundom ännu fler) nymferna är då 4-5 mm långa. I

Fig. 1. Vuxen hona av växthuskackerlacka (*Pycnoscelus surinamensis*). Foto: Leif Jonsson.

Fully grown female Surinam Cockroach (*Pycnoscelus surinamensis*). Length 16-24 mm.

ett uppvärmt växthus tar det 4-7 månader för dem att växa upp och bli könsmogna – första äggkapseln brukar produceras någon vecka efter sista hudömsningen. Nymfperioden omfattar 6-12 (vanligtvis 8-10) stadier. En hona föder normalt tre, ibland ända upp till fem, kullar med ett par månaders mellanrum. Normal livslängd uppgår till drygt 300 dagar.

Kännetecken

Växthuskackerlackan (den partenogenetiska honan) är 16-24 mm lång. Ovansidan är i regel mörkbrun, med något ljusare (fullt utvecklade) framvingar. Vissa exemplar kan dock vara rödbruna-blekbruna, andra praktiskt taget svarta. Halsskölden har en ljus framkant, som är mycket karaktäristisk, men kan vara något reducerad hos de mörkaste djuren (Fig 1).

Växthuskackerlackans nymf är tämligen ljus som ung, mörkare i senare stadier. Hos alla

Fig 2. Nymf av växthuskackerlacka (*Pycnoscelus surinamensis*) i sent stadium. Foto: Leif Jonsson.

Late stage nymph of Surinam Cockroach (*Pycnoscelus surinamensis*).

nymfstadier är dorsalsidan hos de fem sista abdominalsegmenten matt och ”skrovlig”, i påfallande kontrast mot resten av kroppen, som är blank och mer eller mindre glänsande (Fig 2).

Förslag till svenskt namn för arten

P. surinamensis kallas på engelska Surinam Cockroach, på tyska Surinamschabe eller Gewächshausschabe. Vi har föredragit att försvenska sistnämnda beteckning, eftersom (uppvärmda) växthus tycks vara den gängse miljön för arten såväl i Europa (Ragge 1965, Keilbach 1966) som i norra USA (Cornwell 1968). I Nordafrika och Latinamerika lever den även utomhus.

Ett annat skäl att inte på svenska koppla ihop denna kackerlacka med det sydamerikanska land som anges i artpitetet, är att arten av allt att döma ursprungligen härrör från Sydostasien. Endast där kan nämligen hannar påträffas, medan de västerländska populationerna, möjligen

med vissa sentida kontinentala undantag (Suiter & Koehler 1991), enbart består av partenogenetiska honor! Linnés beskrivning från 1767 baseras visserligen på material från Surinam, men dit har arten säkerligen spritts med människans hjälp. Vägen torde ha gått över Indiska Oceanen till Afrika med arabiska handelsfartyg och där efter från Afrika till Västindien med spanska slavhandelsskepp (Cornwell 1968).

Tack

Roy Danielsson vid Zoologiska institutionen i Lund, Thomas Jaenson på Zoologiska museet i Uppsala, Monika Åkerlund på Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm och Henrik Wallin på Anticimex AB i

Stockholm har alla lämnat information om eventuella *Pycnoscelus*-fynd tillvaratagna å respektive institution. Torulf Greek lämnade uppgifter om artens förekomst i Vänersborg.

Litteratur

- Cornwell, P.B. 1968. The Cockroach. Vol I. Hutchinson & Co. London.
- Keilbach, R. 1966. Die tierischen Schädlinge Mitteleuropas. VEB Gustav Fischer Verlag. Jena.
- Ragge, D.R. 1965. Grasshoppers, Crickets and Cockroaches. Warne & Co. London.
- Suiter, D.R. & Koehler, P.G. 1991. Surinam Cockroach, *Pycnoscelus surinamensis*. Fact Sheet ENY-241, Inst. of Food and Agricultural Sciences, Univ. of Florida. <http://hammock.ifas.ufl.edu/text/mg/10002.html>

Upprop: rapportera fynd av dynglevande bladhorningar (Coleoptera: Scarabaeidae)!

Skalbaggsfaunan knuten till spillning av tamdjur är en i naturvårdssammanhang viktig grupp, som p.g.a. arternas känslomässigt laddade uppehållsort ofta försumrats av samlare. Först på senare år har dyngbaggarnas betydelse i våra naturbetesmarker börjat uppmärksammas (se t.ex. artiklar i tidigare nummer av Entomologisk Tidskrift av Gunnar Gustavsson och Staffan Wiktelius). Såväl studier i andra länder som svenska entomologers erfarenheter tyder på att situationen för många arter är mycket allvarlig. Efterkrigstidens genomgripande förändringar i kreaturshållningen har medfört att flera tidigare allmänna arter nu riskerar att helt försvinna ur vår fauna. För flera arter har tillbakagången skett så snabbt att kunskapen om deras utbredning och status har släpat efter drastiskt. Ett slå-

ende exempel är *Aphodius merdarius*, som i Danmark av Victor Hansen betecknades som "meget almindelig", i en bok tryckt så sent som 1964. Senare efterforskningar har visat att *A. merdarius* är akut hotad eller möjligen utdöd i Danmark, och att det senaste fyndet gjordes just 1964! Hur situationen för denna och många andra arter är i Sverige är nästan helt okänt, men det tänker vi råda bot på.

För att få en mera aktuell bild av de svenska dyngbaggarnas status, tänker vi genomföra en kartläggning av det material som finns i svenska samlingar. Särskilt akut är att kartlägga de hotade eller potentiellt hotade arterna. Vi är därför mycket angelägna att få in uppgifter om fynd av nedanstående arter (nomenklatur enligt Catalogus 1995):